Відгук
офіційного опонента
на дисертацію Іванія Ігоря Володимировича
«АКМЕ-КУЛЬТУРОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Актуальність теми виконаної роботи та її зв'язок із галузевими науковими програмами

Аналіз роботи закладів вищої освіти фізкультурно-спортивного профілю України свідчить, що на сучасному етапі трансформації професійної фізкультурної освіти, професійно-педагогічна підготовка майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту не відповідає вимогам суспільства і особистості. Зростаючі вимоги до професійно-педагогічної підготовки таких фахівців вимагають якісно нових теоретико-методологічних підходів, які дозволяють їм не тільки опановувати основами наук, професійними вміннями і навичками, а й забезпечувати випереджувальний характер підготовки, спрямований на самоосвіту, самовдосконалення, творчу самореалізацію у подальшій фізкультурно-спортивній діяльності.

Соціально-економічні перетворення в Україні, глобальна екологічна криза актуалізує проблему збереження фізичного, психічного, духовного та соціального здоров'я людини. Аналіз якості життя українців та таких її показників, як очікувана тривалість життя та очікувана тривалість здорового життя, засвідчує суттєве відставання України від провідних країн світу, досвід яких демонструє, що впроваджуючи нові підходи у систему управління здоров'ям населення та ефективно реалізовуючи сучасні фізкультурно-оздоровчі технології, можна уникнути більшості основних причин втрати здорових років життя. Водночас, вітчизняне кадрове забезпечення галузі фізичної культури і спорту не досягає світових та європейських стандартів.

Варто зауважити, що процеси реформування вітчизняної системи фізкультурно-спортивної освіти, започаткування яких ми спостерігаємо сьогодні, все більше спрямовуються на професійно-педагогічну підготовку майбутніх фахівців, сутнісними характеристиками якої є ціннісне ставлення до здоров'я громадян, підвищення рівня їх рухової активності, створення умов для трансляції цінностей фізичної культури і спорту, їх перенесення на культуру навчально-виховної й фізкультурно-спортивної діяльності, відношення до побуту, відпочинку тощо, сприяючи тим самим удосконаленню культури суспільства. Саме тому дослідження питань професійно-педагогічного становлення та розвитку особистості майбутнього фахівця на основі

взаємопов'язаних класів явищ теорії акмеології і культури в процесі її підготовки є особливо актуальним.

Зважаючи на соціальне й практичне значення заявленої проблеми, а також її недостатнє наукове обґрунтування в педагогічній теорії і практиці, дисертаційне дослідження Іванія Ігоря Володимировича на тему «Акме-культурологічні засади професійно-педагогічної підготовки майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту» є актуальним і своєчасним, оскільки дисертант намагається окреслити шляхи підвищення якості професійно-педагогічної підготовки майбутніх фахівців на основі підвищення рівня професійного та соціального статусу майбутнього фахівця, формування його професійно-педагогічної культури.

Важливо відзначити, що означене дослідження виконано відповідно до зведеного плану науково-дослідної роботи Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка: по кафедрі теорії і методики фізичної культури «Теоретичні і методичні основи фізкультурної освіти різних груп населення» (номер державної реєстрації № 0116U000900, 2016-2020 рр.) та кафедрі теорії і методики спорту «Оптимізація навчально-тренувального процесу спортсменів у системі багаторічної підготовки» (номер державної реєстрації № 0116U000898, 2016-2020 рр.).

Тема дисертації затверджена Вченою радою Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка (протокол № 6 від 26 грудня 2015 року).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації підтверджується результатами дослідження, здійсненого дисертантом, і в цілому не викликає сумнівів.

Про це свідчить аналіз тексту дисертації, автореферату та змісту публікацій автора. Дисертаційне дослідження має відповідну теоретико-методологічну основу (філософського, загальнонаукового та конкретно-наукового рівнів). Наукова робота ґрунтується на належній джерельній базі.

У списку використаних джерел 717 найменування, з них 52 – іноземною мовою. Загальний обсяг дисертації – 546 сторінок, із них основного тексту – 364 сторінки.

Представлені в дослідженні теоретичні та фактичні матеріали залучалися при викладанні курсів «Основи професійно-педагогічної культури фахівця з фізичної культури і спорту», «Професійна майстерність», «Методика викладання фізкультурно-спортивних дисциплін у закладах вищої освіти» зміст яких коротко увиразнено в навчальних посібниках «Фізична культура особистості фахівця фізичної культури і спорту», «Основи професійно-

педагогічної культури фахівця фізичної культури і спорту», «Моніторинг та самооцінка якості професійно-педагогічної підготовки студентів фізкультурних спеціальностей», та методичних рекомендаціях «Здоров'язбережувальна компетентність фахівця фізичної культури і спорту», «Комунікативна компетентність фахівця фізичної культури і спорту», «Соціокультурна компетентність фахівця фізичної культури і спорту», «Розвиток професійної самосвідомості майбутнього фахівця фізичного виховання» для студентів фізкультурних спеціальностей.

Результати дисертаційної роботи впроваджено у практику роботи різних закладів вищої освіти України: Навчально-наукового інституту фізичної культури Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка (акт №1214/1 від 29.04.2020 р.), Сумського державного університету (довідка № 01/04-06/0122 від 14.01.2021 р.), факультету фізичного виховання Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка (довідка №260 від 02.02.2021 р.), Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (довідка №24/21 від 08.06.2021 р.), Придніпровської державної академії фізичної культури і спорту (довідка № 01-01/17/1 від 15.01.2021 р.), факультету фізичного виховання і спорту Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (довідка від 02.12.2020 р.), Волинського національного університету імені Лесі Українки (довідка № 03-28/01/399 від 10.02.2021 р.), Бердянського державного педагогічного університету (довідка № 57-16/144 від 19.02.2021 р.), Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка (довідка №43 від 18.02.2020 р.).

Рекомендації щодо використання результатів і висновків дисертації

Результати дисертаційного дослідження можуть бути використані у системі підготовки майбутніх фахівців фізкультурних спеціальностей: у процесі викладання нормативних і варіативних дисциплін і спецкурсів професійно-педагогічного, оздоровчого та фізкультурного спрямування, розробленні освітніх програм, навчальних планів підготовки фахівців фізкультурних та інших спеціальностей, розробленні та вдосконаленні змісту освітніх компонентів освітньо-професійних і освітньо-наукових програм, у підготовці студентами кваліфікаційних робіт тощо.

Практичні напрацювання можуть знайти використання у процесі розроблення підручників і навчальних посібників, методичних матеріалів, що підтримують всі форми (очна, заочна, дистанційна) професійної підготовки майбутніх фахівців фізичної культури і спорту та інших спеціальностей.

Оцінка змісту дисертації, її завершеність загалом

Заслуговує на увагу ретельна розробка структури дисертаційної роботи, яка зберігає логічну послідовність та комплексність викладення матеріалу як на рівні роботи в цілому, так і в межах кожного окремого розділу. Дисертаційна робота складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків до кожного з них, загальних висновків, списку використаних джерел і додатків. У вступі чітко визначено мету дослідження, його завдання, об'єкт і предмет, розкрито концепцію і теоретико-методологічні основи.

У першому – **«Особливості становлення й розвитку професійно-педагогічної підготовки майбутніх фахівців з ФКіС»** – досліджено стан розробленості проблеми професійно-педагогічної підготовки майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту в науковій літературі та світовій практиці.

За результатами термінологічного аналізу понять «культура», «професійна культура», «педагогічна культура», вимог до результатів підготовки майбутніх фахівців ФКіС та проведеного факторного аналізу відповідності характеристик фахівця компонентам професійно-педагогічної культури надано авторське тлумачення категорії «професійно-педагогічна культура майбутніх фахівців ФКіС» – це інтегральна системно сформована в процесі професійно-педагогічної підготовки якість особистості, що забезпечує здатність фахівця до творчого синтезування й поширення соціально-педагогічних і фізкультурно-спортивних цінностей у професійній діяльності та інтегрує в собі усвідомлені мотиви і прагнення саморозвитку, знання (соціогуманітарні, медико-біологічні, валеологічні, психолого-педагогічні), уміння (професійні функціонально-спортивні та педагогічні комунікативні) та здатність до рефлексії професійно-педагогічної діяльності фахівців ФКіС.

У процесі дослідження обґрунтовано структуру професійно-педагогічної культури майбутніх фахівців з ФКіС, в якій виокремлено мотиваційно-аксіологічний (передбачає наявність мотивів до отримання вищої фізкультурної освіти; переконання щодо значущості соціокультурної місії фахівців з фізичної культури і спорту, цінностей як основи життєвої активності та вибору професійного шляху; професійної мотивації на розвиток педагогічної майстерності), когнітивний (сукупність соціогуманітарних, медико-біологічних, валеологічних та психолого-педагогічних знань), діяльнісний (сукупність професійних функціонально-спортивних і комунікативних умінь) та особистісно-рефлексивний (передбачає рефлексію професійної діяльності фахівця ФКіС по відношенню до його творчої продуктивності) компоненти.

У другому розділі – **«Акме-культурологічний вимір системи професійно-педагогічної підготовки майбутніх фахівців з ФКіС»** – обґрунтовано авторську концепцію професійно-педагогічної підготовки майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту на акме-культурологічних засадах, яка включає такі положення.

1. Професійно-педагогічна підготовка майбутніх фахівців з ФКіС на акме-культурологічних засадах є підсистемою вищої фізкультурної освіти, яка в сучасних соціокультурних умовах орієнтована на формування конкурентоспроможності та мобільності майбутніх фахівців з ФКіС і якість якої має відповідати світовим стандартам вищої освіти та сучасним стратегічним орієнтирам розвитку сфери фізичної культури і спорту в Україні.

2. Професійно-педагогічна підготовка майбутніх фахівців з ФКіС на акме-культурологічних засадах враховує тенденції трансформації світової академічної спільноти у напрямі підвищення професіоналізму майбутніх фахівців, гуманізації та гуманітаризації вищої фізкультурної освіти, створення інформаційно-цифрового середовища закладу освіти.

3. Професійно-педагогічна підготовка майбутніх фахівців з ФКіС на акме-культурологічних засадах забезпечує особистісний професійний розвиток, саморозвиток та самовдосконалення фахівця з фізичної культури і спорту упродовж життя, формує їх позитивну мотивацію та здатність досягти високого рівня професійно-педагогічної культури для творчої самореалізації.

4. Зміст професійно-педагогічної підготовки майбутніх фахівців з ФКіС у вищій школі конструюється відповідно до сучасних досягнень науки і практики, збагачується навчальним матеріалом акме-культурологічної спрямованості і забезпечує успішне формування високого рівня професійно-педагогічної культури майбутніх фахівців.

5. Професійно-педагогічна підготовка майбутніх фахівців з ФКіС на акме-культурологічних засадах зумовлює потребу у використанні нових форм організації освітнього процесу, зокрема у застосуванні інноваційних освітніх, у т.ч. інформаційно-комунікаційних, технологій, які забезпечують ефективність навчально-методичного й організаційного супроводу та його повсюдну доступність.

6. Професійно-педагогічна підготовка майбутніх фахівців з ФКіС на акме-культурологічних засадах базується на креативній діяльності викладачів закладів вищої освіти, яка спрямовується на розширення суб'єктних функцій майбутніх фахівців з ФКіС для формування в них умінь генерувати нові знання і технології, розробляти інноваційний професійно-педагогічний продукт (послуги, методики тощо), творчо підходити до професійно-педагогічної діяльності, неперервно і постійно саморозвиватися.

Впровадження концепції професійно-педагогічної підготовки зумовило розроблення відповідної системи, яка за результатами педагогічного проєктування представлена у вигляді сукупності п'яти структурних блоків

У цільовому блоці системи враховано соціальний запит суспільства на високу якість професійно-педагогічної підготовки майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту. У блоці увиразнено інтереси усіх стейкґолдерів

щодо формування високого рівня професійно-педагогічної культури фахівців ФКіС.

Теоретико-методологічний блок системи базується на авторській концепції професійно-педагогічної підготовки майбутніх фахівців з ФКіС на акме-культурологічних засадах та уточнює методологічні підходи (акме-культурологічний, системний, синергетичний, екзистенційний, аксіологічний, діяльнісний) такої підготовки.

Змістовий блок описує дворівневу структуру підготовки майбутніх фахівців ФКіС: на бакалаврському рівні освіти через проходження адаптаційно-кумулятивного, формувально-коригувального і рефлексивно-діяльнісного етапів; на магістерському рівні освіти – діяльнісно-практичного та аналітико-коректувального етапів.

Організаційно-процесуальний блок системи професійно-педагогічної підготовки майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту на акме-культурологічних засадах акумулює в собі провідні для розробленої системи форми, методи і засоби.

Критеріально-оцінювальний блок системи професійно-педагогічної підготовки майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту на акме-культурологічних засадах описує діагностичний апарат для визначення успішності формування професійно-педагогічної культури у майбутніх фахівців з ФКіС, яка виступає результатом такої підготовки.

У третьому розділі – **«Практична реалізація системи професійно-педагогічної підготовки майбутніх фахівців з ФКіС на акме-культурологічних засадах»** – показано доцільність проведення проблемних лекцій, лекцій-дебатів, міні-лекцій та семінарів-диспутів при викладанні професійно орієнтованих та вибіркових навчальних дисциплін. Розкрито забезпечення професійно-педагогічної підготовки активними методами навчання, інформаційно-комунікаційними технологіями та суб'єкт-суб'єктною взаємодією викладачів і студентів (друга педагогічна умова).

Доведено доцільність застосування тренінгів. Показано, що основними завданнями їх організації і проведення є: формування і закріплення мотивації до ефективної професійно-педагогічної діяльності; розвиток і вдосконалення індивідуальних здібностей студентів; удосконалення особистісних якостей; розвиток професійно важливих якостей, необхідних для успішної роботи у сфері фізичної культури і спорту.

Розроблено алгоритм суб'єкт-суб'єктної взаємодії викладача і студентів у процесі реалізації активних методів навчання, який розкриває різні види комунікативної взаємодії (викладач – студенти групи; викладач – окремий студент; студенти, які взаємодіють між собою), прийоми спільної діяльності, включає у процес педагогічної взаємодії емоційно-ціннісний досвід викладача і студента, сприяє формуванню у майбутніх фахівців з ФКіС здатності успішно

виконувати професійно-педагогічні функції та обов'язки (третя педагогічна умова).

Показано доцільність організації і проведення ділових ігор, через які відбувається: формування та розвиток пізнавальних і професійних мотивів та інтересів до ефективного здійснення професійно-педагогічної діяльності; розвиток системного мислення; навчання колективній роботі, формування навичок соціальної взаємодії і спілкування, навичок індивідуального і спільного прийняття рішень; культивування відповідального ставлення до результатів професійно-педагогічної діяльності, поваги до цінностей фізичної культури і спорту.

Впроваджено систему моніторингу та самооцінки якості професійно-педагогічної підготовки студентів, яка дозволяє в режимі онлайн-тестування відслідкувати процес професійно-педагогічного становлення майбутнього фахівця з фізичної культури і спорту.

Схарактеризовано вимоги до проведення практик і організації науково-дослідної роботи як важливих етапів професійно-педагогічної підготовки майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту, саморозвитку майбутніх фахівців з ФКіС (самопізнання, самовизначення, саморегуляції, самореалізації). Проаналізовано вплив педагогічної, тренерської і асистентської видів практик та науково-дослідної роботи студентів на розвиток різних форм їх творчої активності, накопичення креативного досвіду, розширення діапазону саморозвитку для формування професійно-педагогічної культури фахівців з ФКіС (четверта педагогічна умова).

У четвертому розділі – **«Експериментальна перевірка ефективності системи професійно-педагогічної підготовки майбутніх фахівців з ФКіС на акме-культурологічних засадах»** – на формувальному етапі було встановлено відмінності у результатах контрольної та експериментальних груп здійснювалася з використанням критеріїв хі-квадрат та t-критерію Стьюдента. Така перевірка дала можливість виявити статистично значущі відмінності рівнів сформованості професійно-педагогічної культури та її компонентів у майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту на рівні значущості 0,05

Проведений статистичний аналіз результатів педагогічного експерименту підтвердив позитивну динаміку середніх в контрольній і в експериментальних групах, проте в експериментальних групах ЕГ1 та ЕГ2 вона була статистично більшою, що свідчить про ефективність впровадження розробленої системи професійно-педагогічної підготовки фахівців ФКіС на акме-культурологічних засадах.

За результатами дослідження здійснено прогностичне обґрунтування якості професійно-педагогічної підготовки майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту та доведено, що для підвищення якості необхідно впровадити в освітній процес таку систему професійно-педагогічної підготовки, яка б

орієнтувалася на формування у студентів здатності зіставляти професійні вимоги та власні інтелектуальні, фізичні, психологічні ресурси.

Дослідження показало, що професійно-педагогічна підготовка майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту на акме-культурологічних засадах розширює спектр їх працевлаштування і орієнтує на роботу з різними групами населення та різними установами (заклади загальної середньої освіти, спеціалізовані інтернати, спортивні клуби і секції, спеціалізовані спортивні установи, реабілітаційні центри і заклади санаторного типу, центри дозвілля тощо).

Узагальнення отриманих результатів підтвердило досягнення мети дисертаційного дослідження й успішне виконання його завдань.

Повнота викладу основних результатів дисертації в наукових виданнях

Основні результати дослідження викладено в 61 науковій праці (з них 47 – одноосібні), серед яких: 1 монографія, 3 розділи в колективних монографіях, 6 навчально-методичних посібників, 4 збірки методичних рекомендацій, 27 статей у фахових виданнях України (з них 21 – у виданнях, які входять до міжнародних наукометричних баз), 8 статей у наукових виданнях інших держав (з них 5 – входять до наукометричних баз Scopus та/або Web of Science) та 11 публікацій апробаційного характеру.

Ідентичність змісту автореферату й основних положень дисертації

Зміст автореферату ідентичний основним положенням дисертації. Інформація про головні ідеї, що виносяться на захист, подаються тут стисло, науково, дають повне уявлення про постановку проблеми та її розв'язання.

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення та наукове розв'язання проблеми формування професійно-педагогічної підготовки майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту яка полягає в розробленні, науковому обґрунтуванні та експериментальній перевірці системи на акме-культурологічних засадах.

Автореферат і публікації автора повністю відображають зміст дисертаційного дослідження, що дає підстави вважати роботу такою, що відповідає вимогам Міністерства освіти і науки України до дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора наук.

Дискусійні положення та побажання щодо вдосконалення змісту дисертації

Позитивно оцінюючи отримані результати дослідження, їх наукову новизну та практичну значущість, необхідно відзначити дискусійні положення дисертації та окремі зауваження:

1. В наведеному історичному аналізі професійно-педагогічної підготовки фахівців з ФКіС представлено навчальні плани підготовки студентів одного університету – Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка, проте сьогодні через автономію ЗВО маємо різні освітньо-професійні програми підготовки фахівців, які в рецензованому дослідженні не представлені.

2. Аналіз закордонного досвіду збагатив би опис особливостей підготовки спортсменів у країнах Сходу, в яких, до речі, культивується і автентична культура. Робота тільки б виграла, якби було подано ґрунтовний аналіз особливостей підготовки спортсменів у східних школах світу.

3. У роботі автор слушно зауважує, що «*професійно-педагогічна компетентність є вужчим поняттям за поняття «професійно-педагогічна культура» і може розглядатися лише в якості операційної сфери професійно-педагогічної культури фахівця*». Проте з тексту роботи залишається відкритим сприйняття автором поняття «професійно-педагогічна компетентність» та характерних ознак його розширення/поглиблення до поняття «професійно-педагогічна культура».

4. Автор у розробленій структурі поняття професійно-педагогічної культури уточнює перелік важливих знань (соціогуманітарні, медико-біологічні, валеологічні, психолого-педагогічні), сформованість яких перевіряє тестуванням, проте у додатку С не зрозуміло для чого додатково наведене тестування технологічних знань.

5. Вважаю подання результатів статистичного аналізу було б більш змістовним у випадку представлення динаміки змін за кожним рівнем сформованості професійно-педагогічної культури для кожного з восьми показників.

Водночас висловлені зауваження і побажання не є принциповими і не впливають на загальну позитивну оцінку докторської дисертації.

Загальні висновки

Дисертаційне дослідження Іванія Ігоря Володимировича «Акме-культурологічні засади професійно-педагогічної підготовки майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту» є самостійним, завершеним фундаментальним дослідженням актуальної педагогічної проблеми. Розроблені дисертантом теоретичні положення та одержані у процесі педагогічного експерименту позитивні результати є вагомим внеском у розвиток теорії і методики професійної освіти. За якістю дослідження, рівнем наукової новизни одержаних результатів та їх практичною цінністю робота повністю відповідає вимогам сформульованим у пп. 9, 10, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567 (із змінами, внесеними згідно з Постановами КМ

№ 656 від 19.08.2015 р., № 1159 від 30.12.2015 р., № 567 від 27.07.2016 р., № 943 від 20.11.2019 р., № 607 від 15.07.2020 р.), що дає підстави для присудження Іванію Ігорю Володимировичу наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент:
доктор педагогічних наук, доцент,
професор кафедри фізичного виховання та спорту
Львівського національного
Університету імені Івана Франка
Міністерства освіти і науки України О.В. Шукатка

Підпис Шукатка О.В.
ПІДТВЕРДЖУЮ
ВЧЕНИЙ СЕКРЕТАР
ЛЬВІВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ * ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені ІВАНА ФРАНКА * ЗКПО 02070987